

УДК 341.9

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДИРЕКТИВИ 2011/83/ЄС ПРО ПРАВА СПОЖИВАЧІВ У ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Олійник Ю.І., студент
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті розглянуто сучасні тенденції розвитку європейського споживчого права та здійснено порівняльно-правовий аналіз окремих норм європейського споживчого права із відповідними нормами вітчизняного законодавства.

Ключові слова: захист прав споживачів, електронна комерція інформаційні та комунікаційні технології, права споживачів, Директива 2011/83/UE Європейського парламенту і Ради прав споживачів.

В статье рассмотрены современные тенденции развития европейского потребительского права и осуществлен сравнительно-правовой анализ отдельных норм европейского потребительского права с соответствующими нормами отечественного законодательства.

Ключевые слова: защита прав потребителей, электронная коммерция, информационные и коммуникационные технологии, права потребителей, Директива 2011/83/UE Европейского парламента и Совета по правам потребителей.

Oliinyk Y.I. IMPLEMENTATION OF THE CONSUMER RIGHTS DIRECTIVE 2011/83/EU INTO UKRAINIAN LEGISLATION: CURRENT ISSUES

The article deals with modern trends in European consumer law and carried out comparative legal analysis of certain provisions of European consumer law with the current acts of Ukrainian legislation.

Key words: consumer protection, electronic commerce, Information and Communication Technology, consumer rights, Directive 2011/83/UE of the European Parliament and of the Council on consumer rights.

Постановка проблеми. Коли Україна вибрала європейську стратегію розвитку, перед нею постав шлях впровадження і реалізації загальноєвропейських стандартів захисту прав суб'єктів у сфері торгівлі та надання послуг. Сьогодні країни – члени Європейського Союзу (далі – ЄС), які об'єднані спільною ціллю – створення вільного внутрішнього ринку товарів і послуг, мають більш ніж 35-ти річний досвід у сфері впровадження та реалізації політики захисту прав споживачів. Саме тому з метою вдосконалення законодавства України у сфері захисту прав споживачів корисним є використання досвіду ЄС.

Грунтовне вивчення досвіду ЄС у сфері захисту прав споживачів дасть можливість вдосконалити вітчизняне законодавство та гармонізувати його відповідно до загальноєвропейських норм та правил. Водночас розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 березня 2015 р. «Про схвалення розроблених Міністерством економічного розвитку і торгівлі планів імплементації деяких актів законодавства ЄС» [2], яке встановлює державну програму імплементації актів законодавства ЄС, у тому числі і тих, що регулюють відносини у сфері захисту прав споживачів, не враховано нещодавньої модернізації та часткової кодифікації законодавства ЄС про захист прав споживачів, а саме Директиви 2011/83/ЄС про права споживачів від 25 жовтня 2011 р., що набрала чинності 13 червня 2014 р. [7].

Окремі аспекти досліджуваної проблематики розглядалися в працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, зокрема: К.М. Белікова, А.А. Виноградова, Г. Дейвіса, М.В. Нікотенева, Л.М. Саванця, Ю.Б. Фогельсона, Є.А. Шелєпіна та інших. Проте фундаментального дослідження нещодавньої модернізації та часткової кодифікації законодавства ЄС про

захист прав споживачів у вигляді Директиви 2011/83/ЄС від 25 жовтня 2011 р., що вступила в дію 13 червня 2014 р., не здійснено.

Метою роботи є всебічне комплексне дослідження сучасних тенденцій розвитку європейського споживчого права; порівняльно-правовий аналіз законодавства ЄС та вітчизняного законодавства у сфері захисту прав споживачів.

Виклад основного матеріалу. Законодавство ЄС нараховує безліч міжнародних, внутрішньоєвропейських та національних законодавчих актів, що тією чи іншою мірою регулюють захист прав споживачів. Саме це і створює деякі невідповідності та істотні перешкоди на внутрішньому ринку ЄС, які мають безпосереднє відношення до продавців і споживачів. В умовах сьогодення ЄС обрав шлях гармонізації та уніфікації основних нормативно-правових актів, що в свою чергу повинно істотно підвищити ступінь юридичної визначеності як споживачів, так і продавців. Суб'єкти цих відносин повинні мати можливість посилалися на єдину нормативно-правову базу, основу на чітко встановлених правових концепціях, що регулюють певні аспекти договорів між суб'єктами господарської діяльності та споживачами ЄС.

Певним фундаментом для створення нового гармонізованого та уніфікованого акта у сфері захисту прав споживачів стали: Директива 85/577/ЄС від 20 грудня 1985 р. про захист споживачів щодо контрактів, укладених поза діловими приміщеннями, та Директива 97/7/ЄС від 20 травня 1997 р. про захист прав споживачів у дистанційних контрактах [3; 6].

Вищезазначені Директиви були переглянуті Європейським парламентом і радою з метою спрощення застосовних механізмів

захисту прав споживачів, усунення невідповідностей і заповнення небажаних прогалин у правовому регулюванні. Цей перегляд показав, що доцільно замінити дві вищезгадані Директиви прийняттям однієї, яка б встановлювала стандартні правила для загальних положень дистанційних договорів, договорів, укладених поза межами ділових приміщень, та інших споживчих договорів, при цьому дозволяючи державам-членам ЄС застосовувати або приймати національні правила щодо певних аспектів [7, с. 64].

Результатом цього перегляду стало прийняття Директиви 2011/83/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 25 жовтня 2011 р. про права споживачів, яка набрала чинності 13 червня 2014 р. Сьогодні цей акт є одним із найсучасніших кодифікованих актів у сфері захисту прав споживачів.

У п. 8 загальних положень цієї Директиви зазначено, що її норми поширюються тільки на договори, укладені між продавцем і споживачем. А тому вона не має зачіпати національне законодавство, що регулює договірні інститути працевлаштування, правонаступництва, шлюбно-сімейних відносин, створення компаній і партнерських товариств [7, с. 65].

Відповідно до роз'яснень нижньої палати парламенту Великобританії SN/HA/6608 від 16 квітня 2013 р. головним призначенням Директиви 2011/83/ЄС є надання покупцям захисту під час здійснення трансграничних покупок та визначення справедливого балансу між інтересами продавців і споживачів на теренах ЄС [8].

Ця Директива також вносить певні доповнення та зміни і до інших загальноєвропейських правових актів. Зокрема, включення до обох Директив 93/13/ЄС про несправедливі умови споживчих договорів та 1999/44/ЄС про деякі аспекти продажу споживчих товарів і надання супутніх гарантій окремої ст. 8а щодо зобов'язань держав-членів повідомляти Комісію ЄС про прийняття особливих положень національного законодавства щодо певних інститутів, врегульованих цими Директивами [4; 5; 7]. Комісія, у свою чергу, має передавати цю інформацію іншим державам-учасникам та Європейському парламенту. Також на Комісію покладаються обов'язки щодо консультації зацікавлених осіб з приводу зазначеної інформації. Так, наприклад, відповідно до ст. 8а Директиви 1999/44/ЄС про певні питання продажу та гарантії товарів споживання, якщо держава-член прийме більш суворі положення про захист прав споживачів порівняно з наявними положеннями, то вона (держава) повинна проінформувати Комісію, а остання в свою чергу інформує вже всіх інших держав-учасників ЄС. Тобто цей механізм дає змогу полегшити торгівлю між країнами-членами ЄС шляхом своєчасного інформування всіх учасників ринку щодо змін у національному законодавстві кожної окремої країни – члена ЄС [7, с. 83].

До позитивних нововведень варто віднести і встановлення главою другою Директиви 2011/83/ЄС про права споживачів вичерпного переліку обов'язкової інформації, яку зобов'язаний надати продавець перед укладан-

ням визначених видів договорів (pre-contract information). Так, наприклад, ст. 5 Директиви 2011/83/ЄС про права споживачів встановлено, що під час укладання договорів, інших ніж договори, укладені на відстані чи поза торговими або офісними приміщеннями підприємств (продаж через торгових агентів), продавець зобов'язаний надавати споживачеві в зрозумілій і доступній формі, окрім випадків, коли така інформація зрозуміла з контексту, таку інформацію:

- інформацію про характеристику товару або послуги на вимогу посередника або покупця;
- інформацію про продавця, зокрема, назву компанії, її юридичну адресу і контактний номер телефону;
- інформацію про загальну вартість товарів або послуг, включаючи податки та інші збори, або про спосіб розрахунку вартості товарів чи послуг у тих випадках, коли специфікація таких товарів і послуг не дає змогу завчасно провести розрахунок їх ринкової вартості, а також інформацію про всі додаткові витрати на транспортування, постачання або доставку поштою;
- інформацію про умови надання гарантійного обслуговування;
- інформацію про строки дії договору, якщо договір укладається на невизначений строк, або з можливістю його пролонгації;
- інформацію про умови розірвання договору.

Крім того, продавець має надати типову форму розірвання договору і проінформувати про умови, яких споживач має дотриматись, щоб розірвати договір. Продавець має також подати інформацію про витрати, пов'язані з поверненням товару [7, с. 74–75].

Зважаючи на те, що дія Директиви 97/7/ЄС про захист прав споживачів у дистанційних контрактах, якою визначалась ця інформація, була скасована на підставі прийняття Директиви 2011/83/ЄС про права споживачів, вважаємо, що Директива 2011/83/ЄС про права споживачів сьогодні – це єдиний загальноєвропейський законодавчий акт, що встановлює конкретний перелік інформації, яка повинна бути надана продавцем перед укладанням договору (pre-contract information). У вітчизняному законодавстві, зокрема, у Законі України «Про захист прав споживачів», відсутній чіткий перелік цієї інформації. Статтею 6 закону продавці зобов'язуються лише надати на вимогу покупця загальну інформацію щодо товару, без уточнення її обов'язкового переліку [1].

Ще одним позитивним нововведенням Директиви 2011/83/ЄС про права споживачів є встановлення єдиного на всій території ЄС 14-денного строку для відмови споживача від договору «без пояснення причин». Так, у ст. 9 Директиви зазначено, що споживач, без пояснення причин, має право протягом 14 днів відмовитися від договору, у тому числі укладеного на відстані чи поза торговими або офісними приміщеннями підприємств. [7, с. 79].

Обов'язок споживача повернути товар не пізніше, ніж через 14 днів після того, як він проінформував продавця про своє рішення

ня відмовитися від договору, встановлюється ст. 14 Директиви 2011/83/ЄС про права споживачів. У випадках коли продавець або споживач не виконують свої зобов'язання, що стосуються використання права відмови, щодо них можуть застосовуватися штрафні санкції, які передбачені національним законодавством країн-членів ЄС [7, с. 79].

Це нововведення є надзвичайно важливим, оскільки раніше рівень захисту прав споживачів відрізнявся залежно від держав-членів ЄС. Наприклад, у Німеччині, до набрання чинності Директиви 2011/83/ЄС про права споживачів існував 14-денний термін відмови споживачем від придбаного товару, а в Польщі цей термін був 10 днів. Однак якщо продавець не інформував споживача про право на відмову від товару і умови повернення коштів, то цей термін збільшувався до 12 місяців. В українському законодавстві, а саме в Законі України «Про захист прав споживачів», статтею 9 також встановлений 14-денний термін повернення або обміну товару [10, с. 126].

Більш прогресивним можна вважати і регулювання порядку та терміну доставки товарів у країнах-членах ЄС. Директива 2011/83/ЄС про права споживачів визначає максимальний час доставки, який не повинен перевищувати 30 днів. Так, ст. 18 цієї Директиви встановлено, що за винятком випадків, коли сторони домовилися про інші терміни доставки, продавець зобов'язується не пізніше ніж через 30 днів з дати укладення договору доставити товар, передавши його у фактичну власність або під контроль споживача без будь-яких необґрунтованих затримок. У разі якщо товар не був надісланий протягом цього періоду, споживач отримує право на розірвання договору в односторонньому порядку. Українське законодавство в цьому плані, а саме Закон України «Про захист прав споживачів» не встановлює для продавця абсолютно ніяких зобов'язань із конкретних термінів доставки [7, с. 81].

Директива 2011/83/ЄС про права споживачів також встановлює зобов'язання продавця на покриття витрат, пов'язаних зі зворотною доставкою товару у разі відмови споживача від договору. До того ж п. 3 ст. 8 цієї Директиви визначено, що після розірвання договору продавець зобов'язується відшкодувати всі сплачені за договором суми без жодних необґрунтованих затримок. Тобто, коли споживач відмовляється від договору, продавець повинен відшкодувати всі отримані від нього суми, у тому числі наперед оплачені витрати продавця на доставку товару споживачеві. Відповідно до українського законодавства, за загальним правилом, оплата за пересилання для повернення товару здійснюється за рахунок клієнта. В Україні у разі повернення товару покупець бере на себе всі витрати, які стосуються зворотного транспортування товару від покупця до продавця, що ставить недобросовісного продавця в більш вигідне становище над споживачем. У цьому плані українському законодавству безперечно варто перейняти досвід законодавства ЄС.

Також велику увагу в ЄС приділяють питанню стягнення додаткової комісії за оплату

товару кредитними або іншими платіжними картками. Так, у ст. 19 Директиви 2011/83/ЄС про права споживачів зазначено, що держави-члени зобов'язані забороняти продавцям брати зі споживачів плату, сума якої перевищує витрати, понесені продавцем через використання зазначених платіжних засобів покупця. Тобто встановлення будь-якої комісії продавця, окрім офіційної комісії банку (якщо така є), не допускається [7, с. 81].

Сьогодні в Україні доволі часто трапляється ситуація, за якої продавець у договорі, що укладається шляхом замовлення товару телефоном, завищує тарифи на телефонні розмови, таким чином створюючи споживачеві несприятливі умови. У свою чергу, законодавство ЄС вирішило це питання встановленням заборони на завищення тарифів на телефонні розмови під час замовлення товару телефоном. Так, ст. 21 Директиви 2011/83/ЄС про права споживачів зобов'язує держав-членів простежити за тим, щоб споживач, контактуючи з продавцем за допомогою телефонного зв'язку з метою укладання договору, не був зобов'язаний сплатити суму, що перевищує базовий тариф. З іншого боку, цей пункт не позбавляє постачальників телекомунікаційних послуг права стягувати плату за такі дзвінки на основі базових встановлених тарифів [7, с. 81].

Однак, незважаючи на всі позитивні аспекти Директиви 2011/83/ЄС про права споживачів, як гармонізованого та уніфікованого акта у сфері захисту прав споживачів, її дія не покриває безліч суспільних відносин, у яких захист прав споживачів є не менш важливим. Зокрема, дія цієї Директиви не розповсюджується на:

- сферу надання фінансових послуг;
- сферу азартних ігор;
- сферу надання послуг з охорони здоров'я;
- сферу надання соціальних послуг;
- сферу з надання пакетних туристичних поїздок;
- сферу надання послуг користуванням таймшерами (право володіння майном протягом відведеного часу);
- сферу передання у власність чи користування нерухомого майна;
- сферу надання транспортних послуг.

Кожна із зазначених сфер регулюється великою кількістю нормативно-правових актів як на рівні національного законодавства країн-членів, так і спеціальними Директивами, що діють на загальноєвропейському рівні. Вважаємо, що виключення цих сфер із переліку регулювання Директиви 2011/83/ЄС є недоцільним.

Враховуючи безперечні переваги законодавства Європейського Союзу у сфері встановлення та захисту прав споживачів, Україна починає робити перші кроки щодо імплементації норм цього законодавства у своє правове поле. До цих кроків можна віднести розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 березня 2015 р. «Про схвалення розроблених Міністерством економічного розвитку і торгівлі планів імплементації деяких актів законодавства ЄС», яке встановлює державний

план імплементації актів законодавства ЄС, у тому числі і тих, що регулюють відносини у сфері захисту прав споживачів [2].

Відповідно до цього розпорядження, серед запланованих до імплементації законодавчих актів ЄС Кабінет Міністрів відносить таку:

1. Директива Ради 87/357/ЄЕС від 25 липня 1987 р. про наближення законів, підзаконних актів та адміністративних положень держав-членів щодо відповідальності за дефектну продукцію;

2. Директива 97/7/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 20 травня 1997 р. про захист прав споживачів у дистанційних контрактах;

3. Директива 98/6/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 лютого 1998 р. про захист прав споживачів під час зазначення цін на товари, що пропонуються споживачам;

4. Директива 1999/44/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 25 травня 1999 р. про певні питання продажу та гарантії товару споживання;

5. Директива 2005/29/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 11 травня 2005 р. про несправедливі торговельні практики бізнесу для споживача на внутрішньому ринку;

6. Директива 2008/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 23 квітня 2008 р. про кредитні угоди для споживачів.

Доцільно звернути увагу на те, що у вищевказаному акті, що визначає план імплементації деяких актів ЄС до законодавства України міститься Директива 97/7/ЄС – дія якої давно скасована. Водночас відсутня найсучасніша Директива 2011/83/ЄС, яка в свою чергу вносить зміни до Директиви 1994/44/ЄС. Зазначене надалі приведе до неможливості своєчасного підлаштування українського законодавства до законодавства країн-членів ЄС [6; 7].

Висновки і перспективи подальшого розвитку. Сфера захисту прав споживачів сьогодні є однією з найбільш активно розвинутих сфер співробітництва держав-членів ЄС і сфер компетенції керівних органів ЄС, у рамках якого останні видали загальне інтеграційне законодавство і продовжують роботу щодо його вдосконалення. На сучасному етапі розвитку відбувається процес внесення істотних змін у ті нормативно-правові акти, які були прийняті раніше, та створення шляхом уніфікації та гармонізації вже наявних актів нового споживчого законодавства ЄС. У свою чергу, гармонізація деяких ключових правових аспектів повинна істотно підвищити ступінь юридичної визначеності як споживачів, так і продавців. Не виникає сумніву і те, що Україна зробила правильне рішення, ставши на шлях імплементації актів ЄС, які

регулюють інститут захисту прав споживачів у національне правове поле. Однак, аналізуючи розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 березня 2015 р. «Про схвалення розроблених Міністерством економічного розвитку і торгівлі планів імплементації деяких актів законодавства ЄС», доходимо висновку, що перелік актів, які підлягають імплементації, є неповним, а деякою мірою і застарілим. Питання визначення сучасних законодавчих тенденцій ЄС у сфері захисту прав споживачів і можливості наступної імплементації цих новел в українське законодавство потребує подальшого глибокого вивчення. Оскільки саме таким способом, на нашу думку, можливо досягти відповідності українського законодавства у сфері захисту прав споживачів законодавству ЄС.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – № 30 – Ст. 379.
2. Про схвалення розроблених Міністерством економічного розвитку і торгівлі планів імплементації деяких актів законодавства Європейського Союзу : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 164-р від 4 березня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/shw/164-2015-p>.
3. Council Directive 85/577/EEC of 20 December 1985 to protect the consumer in respect of contracts negotiated away from business premises // Official Journal of the European Union. – L 372 of 31/12/1985. – P. 31–33.
4. Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts. // Official Journal of the European Union. – L 095 of 21/04/1993. – P. 29–34.
5. Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council of 25 May 1999 on certain aspects of the sale of consumer goods and associated guarantees. // Official Journal of the European Union. – L 171 of 07/07/1999. – P. 12–16.
6. Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council of 20 May 1997 on the protection of consumers in respect of distance contracts. // Official Journal of the European Union. – L 144 of 4.6.1997. – P. 19–27.
7. Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on consumer rights, amending Council Directive 93/13/EEC and Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 85/577/EEC and Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council // Official Journal of the European Union. – L 304 of 22.11.2011. – P. 64–88.
8. Conway L. Standard Note SN/HA/6608 about EU Consumer Rights Directive / L. Conway // House of commons library 16.04.2013 [Electronical source]. – Access mode : <http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN06608/SN06608.pdf>.
9. Вишновецька С.В. Колізійно-правові аспекти захисту прав споживачів за законодавством Європейського Союзу / С.В. Вишновецька, Х.В. Кметик // Форум права. – 2014. – № 4. – С. 43–47.
10. Пелех М. Я. Захист прав споживачів у сфері електронної торгівлі (e-commerce) / М.Я. Пелех, Т.І. Шопінські // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2014. – № 9. – С. 123–128.